

nje istaknutog europskog znanstvenika Milana Rešetara s fra Lujom Marunom jedinstveno se iskazuje i zrcali obrazac uspješne i plodonosne suradnje na području numizmatike. Rešetarova je korespondencija danas pohranjena u Arhivu Odsjeka za povijest hrvatske književnosti u Zagrebu, a od 407 Rešetarovih korespondenata jedan od njih bio je i Luko Marun, pregalac na polju arheoloških istraživanja. Razmatra se kako je do toga dopisivanja uopće došlo, utvrđuje se način suradnje Rešetara i Maruna u prikupljanju starog novca te bilježi još cijeli niz drugih osoba koje su spomenute u kontekstu te prijepiske, a također su ostavile zapažene prinose u kulturi i znanosti.

Radovi i napisi istaknutoga arheologa Stjepana Gunjače o fra Luji Maruni (između 1934. i 1974.) tema su rada pod naslovom »Nosivi biljezi Marunove arheologije u optici Stjepana Gunjače« (341–376). Gunjača je, kako iz njegovih tekstova zaključuje Čvrljak, Marunove zasluge uspješno odvajao od nekih njegovih nestručnih poteza (amaterski pristup arheološkim iskapanjima), držeći da je »Marun svojim otkrićima pružio golemu podlogu za osnovu i razvoj cijele jedne naučne grane« (375). U osmoj cjelini, naslovljenoj »Fra Hadrijan Borak: veleprinosnik znanstvenom ugledu hrvatskih kapucina u skotističkom svijetu« (377–472) u središtu istraživačke pozornosti autora je hrvatski kapucin Hadrijan Borak (1915. – 1993.), zavičajem s varaždinskoga područja, profesor na trima rimskim sveučilištima, suosnivač Međunarodnog skotističkog društva i neprijeporan svjetski priznati stručnjak za filozofska razmišljanja Dunsca Scota.

Posebni dodatak knjizi čini poglavlje »Je li Franjo Asiški provovjesnik humanizma i renesanse?« (473–500). Autor argumentima koje razložno predstavlja iznosi mišljenje da je sv. Franjo Asiški anticipirao obrise humanizma i renesanse te svojim životnim primjerom u velikoj mjeri utjecao na europsku filozofiju i literaturu 15. i 16. stoljeća.

Na kraju knjige nalazi se, podijeljen prema pojedinim poglavljima, opsežan i znanstvenicima izrazito uporabljiv pregled korištene literature (501–544), kazalo osobnih imena (545–566), kazalo zemljopisnih nazivaka (567–576) i sadržaj (577–581).

Opsežna monografija Krešimira Čvrljka zasnovana je na dopuni prethodno načinjenih i objavljenih studija. Ovdje prezentirani radovi odaju autorovu interdisciplinarnost, svestranost u promišljanju hrvatske i europske filozofske, teološke i uopće kulturne baštine. Stoga vjerujemo da će ovo djelo zasigurno imati uspješnu recepciju u široj hrvatskoj znanstvenoj javnosti.

Lovorka Čoralić

Povijest Češke. Od seobe Slavena do suvremenog doba, Milan ŠARAC (ur.), Sandorf, Zagreb, 2014., 716 str.

U svibnju 2014. godine u izdanju Izdavačke kuće Sandorf izašla je iz tiska knjiga *Povijest Češke. Od seobe Slavena do suvremenog doba*. Ovo je prva sveobuhvatna povijest Češke na hrvatskom jeziku, koja prati povijest te srednjoeuropske zemlje od vremena seobe Slavena, odnosno doseljavanja zapadnih Slavena na područje današnje Češke, do suvremenog doba, tj. do 1993. godine. Knjiga je djelo skupine autora, iako njihova imena

nisu navedena uz pojedina poglavlja koja su napisali, koji sagledavaju povijest Češke u kontekstu šire srednjoeuropske povijesti, ali uvijek ostaju usmjereni na područja koja su pripadala Češkoj kroz stoljeća. U prvom redu pred čitateljima i stručnom povijesnom javnošću našlo se jedno cjelovito i pregledno djelo koje na stručan i prihvatljiv način izlaže povijest Češke, zemlje s kojom je Hrvatska kroz nekoliko stoljeća bila u istoj državnoj zajednici i s kojom je u prošlosti dijelila mnoge kulturne, gospodarske i društvene veze. Također treba istaknuti kako je ovom knjigom ispunjena velika praznina u poznavanju povijesti Češke i Čeha, uzme li se pritom u obzir da su mnogi segmenti hrvatske kulturne i društvene povijesti, pa i dobrim dijelom gospodarske, u ranijim stoljećima bili usko povezani s Češkom. Ovaj sustavan i sveobuhvatan pristup povijesti Češke nesumnjivo je vrijedan prinos poznavanju šireg srednjoeuropskoga povijesnog konteksta u kojem se uz Češku stoljećima nalazila i Hrvatska. Stoga je bitno naglasiti kako je izlaženjem ove knjige upotpunjena velika praznina u hrvatskoj povijesnoj znanosti u prvom redu u poznavanju povijesti srednjoeuropskih zemalja, kulturnom krugu kojemu su Hrvati stoljećima pripadali.

Sama knjiga podijeljena je u dva dijela. Prvi dio prati češku povijest do 18. stoljeća, dok je u drugome dijelu obrađena povijest od 18. stoljeća do 1993. godine. Kao uvodno poglavlje autori nam donose pregled povijesti čeških zemalja u prethistoriji (9–17). Ovdje je dan kratak pregled češke povijesti od prvih prethistorijskih nalaza iz razdoblja od 10 000 godina pr. Kr. do 5. stoljeća nakon Krista. Odnosno završava prodorom Huna u 5. stoljeću. Posebno je istaknuto vrijeme doseljavanja Kelta u 4. st. pr. Kr. osobito plemena Boii, po kojem je izvedeno latinsko ime Češke – Bohemia.

»Počeci češke državnosti i kulture u ranome srednjem vijeku (VI–X. stoljeće)« (20–47) prvo je poglavlje prvoga dijela knjige, koji je posvećen najranijoj povijesti Češke, vremenu u kojem se počinje formirati češka državnost. Poglavlje započinje promišljanjem o temeljima srednjovjekovne Europe, da bi se zatim nastavilo govoriti o nastanku plemena i kneževske moći, odnosno o dolasku Slavena, formiranju Velikomoravske kneževine i njezinoj propasti. Slijedi tekst o formiranju Češke kneževine u vrijeme borbe za prevlast dinastija Přemyslovića i Slavníkovíća u 10. stoljeću. Drugo poglavlje, naslovljeno »Češka kneževina u XI. i XII. stoljeću« (48–69) govori o romaničkoj kulturi i prijelazu u razvijeni srednji vijek i razvoju češke države u razdoblju Seniorata do 1125. godine, odnosno vremenu njezine velike ekspanzije te o rastu državne moći i počecima nastanka češkog plemstva. Slijedi poglavlje »Češko kraljevstvo u XIII. stoljeću« (70–104) posvećeno u prvome redu konsolidaciji češke države u kontekstu europske povijesti 13. stoljeća, kraljevanju Přemysla I. Otakara, Václava I., Přemysla II. Otokara kao i vremenu posljednjih Přemyslovića. »Vrhunac i kriza češke srednjovjekovne države« (104–169) poglavlje je u kojem je obrađena gotika na području Češke i koordinate misli visokoga i kasnog srednjeg vijeka, politička zbivanja u 14. stoljeću koja su dovela do povezivanja sa Svetim Rimskim Carstvom Njemačkog Naroda, potom gospodarski i društveni razvoj u visokom srednjem vijeku i predhusitska kultura. Husitizmu kao religijsko-društvenoj pojavi specifičnoj za Češku posvećeno je zasebno poglavlje »Husitizam« (170–224). U njemu se analizira korijene, uzroke i ciljeve husitske borbe, vrijeme širenja i raslojavanja husitskog pokreta u prvoj polovici 15. stoljeća. Naposljetku se progovara o gospodarskim i socijalnim prilikama toga vremena i specifičnostima husitske kulture. Novo poglavlje »Češka staleška

država (1485. – 1620.)« (226–289) bavi se vremenom u kojem su se u Češkoj pojavili humanizam, renesansa, reformacija i protureformacija. Vrijeme je to jake staleške uprave, ali i sve jačeg centralizma. Odnosno govori se o povijesnim, društvenim, kulturnim i gospodarskim prilikama u Češkoj do bitke na Bijeloj Gori 1620. godine, nakon koje je Češka izgubila mnoge elemente svoje državnosti. Posljednje poglavlje prvoga dijela knjige »Češke zemlje nakon poraza kod mjesta Bilá Hora« (290–346) donosi pred čitatelja vrijeme baroka i apsolutizma u češkim zemljama, zatim sagledava položaj čeških zemalja unutar unutrašnje i vanjske politike Habsburgovaca, progovara i o gospodarskim prilikama od 1620. do 1740. godine, i na kraju o duhovnim i kulturnim prilikama u istom periodu. Ovim poglavljem zaokruženo je razdoblje češke povijesti od formiranja njezine državnosti do razdoblja habsburškog apsolutizma i nestanka mnogih elemenata te državnosti.

Drugi dio knjige posvećen je modernoj i suvremenoj povijesti Češke od kraja 18. stoljeća do 1993. godine. Započinje poglavljem »Godine 1740. – 1815.« (350–400), razdobljem duhovne revolucije 18. stoljeća, koja započinje prosvjetiteljstvom, nakon čega se sagledava povijest čeških zemalja u kontekstu ratova koje je Habsburška Monarhija vodila u tom vremenu, da bi se zatim prešlo na socijalnu i ekonomsku politiku prosvijećenog apsolutizma. Poglavlje završava osvrtno o istom razdoblju u kojem su se češke zemlje nalazile između prosvijećenog i policijskog apsolutizma. »Godine 1815. – 1867.« (402–451) obuhvaćaju vrijeme nakon Bečkog kongresa kada se počinje javljati češki narodni preporod, s osobitim naglaskom na položaj čeških zemalja u vrijeme apsolutizma. Posebno je obrađeno buđenje nacionalne svijesti kod Čeha i njihova uloga u vrijeme revolucija iz 1848./49., kao i vrijeme uspona i pada neoapsolutizma, odnosno Bachova apsolutizma. Treće poglavlje »Godine 1867. – 1918.« (452–503) bavi se vremenom od Austro-ugarske nagodbe do nestanka Austro-Ugarske Monarhije. Položaj čeških zemalja promatra se u sklopu državnopravnog uređenja nakon 1867. godine. Ujedno je to i vrijeme kada se među Česima javljaju i nova idejna strujanja. Obrađen je i politički život Češke toga razdoblja, ali i kulturni i nacionalni razvoj prije Prvoga svjetskog rata, s posebnim naglaskom na odnosu Čeha i sudetskih Nijemaca. Na kraju je obrađena češka povijest u Prvome svjetskom ratu i raspad Monarhije. Novo razdoblje češke povijesti započinje godinom 1918. i traje do 1938., do njemačke aneksije. Tome periodu posvećeno je poglavlje »Godine 1918. – 1938.« (504–561). U tome vremenu Češka razvija svoje demokratske institucije, uređuje teritorijalne odnose sa susjednim državama i stvara zajedničku državu sa Slovacima. Političkom scenom dominira osoba Tomáša Garriguea Masaryka. Vrijeme je to svekolikog napretka, ali i vrijeme Münchenskog sporazuma koji je označio kraj češke samostalnosti, odvajanje Slovačke i kraj demokracije. Novo poglavlje, »Godine 1939. – 1945.« (562–617) odnose se na vrijeme Drugog svjetskog rata i nacističku okupaciju. U njemu se progovara o obilježjima okupacijskog režima, pokretu otpora, djelovanju vlade u emigraciji, ali i kulturi i umjetnosti. Nakon toga slijedi poglavlje o jednom od najtragičnijih razdoblja češke povijesti, vrijeme od uvođenja staljinističke diktature do sloma poznatog »Češkog proljeća«, a poglavlje je to pod naslovom „Godine 1945. – 1970.« (618–668). Uvođenja staljinističkog režima nakon Drugoga svjetskog rata, uvođenje planske gospodarske proizvodnje i teror koji je režim provodio u novoj Čehoslovačkoj Socijalističkoj Republici doveli su 1968. godine do pokušaja reforme koji je slomljen vojnom intervencijom zemalja Varšavskog pakta i uvođenja novog oblika komunističke diktature. U završnome dijelu

knjige, »Godine 1970 – 1993.« (670–697.) obrađuju se posljednja desetljeća komunističkog režima u Čehoslovačkoj, raspad totalitarističkog sustava i uvođenje demokracije, kao i nastanak Republike Češke.

Ovaj cjelovit i sustavan pregled povijesti Češke svakako će postati nezaobilazan izvor za proučavanje povijesti aroda srednje Europe, a u hrvatskoj će historiografiji svakako naći svoje mjesto zbog stoljetnih veza Hrvatske i Češke, osobito u razdoblju kada su bile dio iste države.

Daniel Patafta

Zoran M. JOVANOVIĆ – Dragan BRUJIĆ, Beogradska nadbiskupija i njeno okruženje u vremenu i prostoru, Beogradska nadbiskupija, Beograd, 2014., 224 str.

Prigodom proslave devedesete obljetnice osnutka Beogradske nadbiskupije (1924. –2014.) objavljena je monografija pod nazivom *Beogradska nadbiskupija i njeno okruženje u vremenu i prostoru*. Autor tekstova je Zoran M. Jovanović, a karata Dragan Brujić. Knjiga prati povijest Katoličke crkve, njezinih institucija i kretanje vjernika u dugom povijesnom razdoblju od prvih kršćanskih vremena do danas. Stoga je ona svojevrsna sinteza povijesnih i kulturoloških zbivanja na području današnje Beogradske nadbiskupije u širokom rasponu od dvije tisuće godina. Knjiga je bogato ilustrirana i sadrži velik broj karata koje imaju i dokumentacijsku vrijednost s obzirom da vizualno pojašnjavaju popratne tekstove. Za hrvatsku historiografiju ovo monografsko djelo ima svoju važnost zbog toga što su mnogi Hrvati kroz stoljeća ostavili svoj trag u životu i ustroju katoličkih institucija na području današnje Beogradske nadbiskupije.

Knjiga započinje uvodnim riječima sadašnjeg beogradskog nadbiskupa i metropolita Stanislava Hočevara »Čežnja za novim zagrljajem« (I-II) i prof. dr. Darka Tanaskovića »Činjenice u službi duhovne otvorenosti« (III-VII).

Prvo poglavlje »Širenje hrišćanstva i prva evangelizacija na području današnje Srbije i Nadbiskupije beogradske« (2–11) daje detaljan i pregledan uvid u širenje kršćanstva na spomenutom području, donoseći pritom popise ranokršćanskih mučenika s područja današnje Srbije, kao i odlične kartografske prikaze biskupskih sjedišta na području jugoistočne Europe u ranokršćanskom razdoblju s popisima poznatih biskupa za svaku biskupiju. Slijedi poglavlje »Križa Rimskog carstva i Konstantinova epoha« (12–19), u kojem je opisan položaj i širenje kršćanstva na području Carstva, s posebnim osvrtom na današnju Srbiju, nakon Konstantinova preokreta 313. godine. Na kraju poglavlja nalazi se karta koja prikazuje rimske careve i njihova mjesta rođenja na području današnje Srbije s osnovnim podacima o svakom caru. »Najznačajniji ranohrišćanski lokaliteti na području današnje Srbije« (20–33) poglavlje je u kojem se kroz kartografske prikaze i tekstualno obrađuju važniji ranokršćanski lokaliteti: Aque, Felix Romuliana/Romulianum, Margus, Iustiniana Prima, Naissus, »Nebeske stolice«, Remesiana, Singidunum Sirmium i Viminacium. Poglavlje završava kartom seobe naroda od sredine 5. do početka 7. stoljeća. U dijelu knjige »O drugoj hristianizaciji na području današnje Srbije, Nadbiskupije beograd-